

Anastasju Cuschieri: Is-Solitudni, Il-Kelma, Il-Madonna*

Siltiet

Dr. Oliver Friggieri

Fil-lirika ta' Cuschieri kważi jgħosfru għal kollox il-kwistjonijiet filosofiċi li hu kiteb fit-tul dwarhom, u tidher aħjar il-faċċata l-oħra tal-persunalità kumplessa: il-faċċata ta' min jixtieq jissimplifika kulma hu mħabbell, jirriduċi għall-minimu l-ħażna spiritwali u intellettuali kollha. Bejn il-filosfu u l-poeta f'Cuschieri m'hemmx biss id-distanza naturali li tifred l-istħarrig intellettuali profond mit-tiswir metaforiku ċar; hemm ukoll distanza ta' diversità, fis-sens li l-filosfu kważi ma jinhass xejn u qatt fil-versi. Waqt li fil-filosofija Cuschieri jinhass imseddaq mill-formazzjoni kollha li rċieva, fil-poeżija jinhass solitarju u aktarx imnikket. Waqt li meta jahseb jixhed il-qawwa mentali, meta jikteb il-versi jikxef il-psikoloġija ta' bniedem timidu u mbeżża', misthi mill-Poeżija stess. Ħarsa ħafifa, mela, turi mhux biss distanza u differenza imma saħansitra oppożizzjoni u kuntrast.

Cuschieri li bħala filosfu hu tqil u elaborat hu wkoll Cuschieri li rebah l-immaginazzjoni ta' generazzjonijiet shah ta' tfal b'poeżiji ħfief bħal *Sajjied ta' Xewqtu*, *Il-Gideb ta' Toninu*, *Il-Bewsa tan-Nanna*, *Il-Farfett*. Illum dawn il-versi saru parti mill-ixkora ta' tagħrif miftakar bl-amment minn bosta studenti. Izda

* It-test kollu deher pubblikat f'*Il-Mument*, 19/7/87 u 26/7/87.

Patri Anastasju Cuschieri O.C.

anki minn dan il-kwadru seren u mdawwal jixref il-kjaroskur tipiku ta' Cuschieri poeta timidu u mhasseb.

Hi cara biżżejjed il-preżenza ta' din it-trinità fil-persunalità ta' Cuschieri: it-teologu jemmen, il-filosfu jistharreġ, il-poeta jesprimi. Hi trinità li tidher għal darba ohra rari ġmielha fil-ġrajja mhux biss tal-poeżija Maltija imma wkoll tal-kultura Maltija kollha. Dan ma jeskludi xejn minn kulma ngħad qabel, jiġifieri li l-komponent intellettuali ma jinhassx qawwi hafna fil-lirika ta' Cuschieri; hu dejjem preżenti bhala parti mis-sotterran tal-persunalità li fil-poeżija, għal raġunijiet letterarji, jitla' biss *fit* minnu fil-wieċ. Il-poeżija hi setgħa kreattiva, waqt li l-kompetenza filosofika hi setgħa intellettuali. Izda Cuschieri t-teologu m'hux ix-xjenzat pur li jiġbor id-data għal raġunijiet akkadeimiċi biss; hu wkoll il-patri Karmelitan, il-Kattoliku impenjat fuq livell kemm privat u kemm pubbliku jew politiku.

Waqt li l-kotra tal-poeżiji Marjani ta' Cuschieri jinftiehm u superficjalment fid-dawl tal-fatt persunali "storiku" li hu Karmelitan, it-tifsira u l-ġustifikazzjoni letterarja jridu jitfittxu fil-fatt persunali l-iehor li hu poeta. L-għarfien tal-fatt li hu poeta li jemmen u li għażel li jsegwi vokazzjoni jissokta, imbagħad, fi stadju ulterjuri, jispjega l-konkluzjonijiet li johorġu direttament minn sħarriġ purament letterarju.

Dan ifisser li l-lirika Marjana tiegħu tista' titqies bhala s-sublimazzjoni ta' bniedem li jemmen u li sab fil-figura tal-Madonna l-mudell matern u sentimentali tiegħu. Il-poeżiji huma lkoll immexxijin minn motiv ewlieni wiehed: l-imhabba lejn figura għolja.

Marija li Cuschieri jinvoka b'passjoni u b'qima minn silta għal ohra, għalhekk, hi l-Madonna li għandha l-egħruq tagħha fil-femminiltà safja li hu jammira bhala raġel. Iċ-ċelebrazzjoni reliġjuża tagħha hi eghmil ta' fidi li ma jinfatamx mill-esperjenza umana. Fil-kwadru tal-hajja poetika-spiritwali ta' Cuschieri, il-poeżija Marjana, mifhuma bhala djarju poetiku ta' mhabba safja, tidher bhala l-aspett li joffri s-soluzzjoni għall-problema ewlenija: is-solitudni. Waqt li fil-mument i l-ohrajn kollha l-poeta hu malinkoniku u ma jsibx haġa ohra hlief il-poeżija, l-ispirazzjoni, bhala l-izvog psikoloġiku, fil-versi Marjani l-istess hażna ta' diqa tasal sal-punt tat-tama u tal-faraġ. Il-poeżiji jistgħu jitqassmu fi tliet kategoriji f'dak li hu indirizz: xi drabi hu jkellem lill-qarrej fuq Marija, drabi ohra jitellem ma' Alla fuqha, u sikwit jitellem direttament magħha. Fit-tliet waqtiet differenti jgħor miegħu l-esperjenza umana u dejjem ukoll iseddaq il-konvinzjoni li din il-laqha toffri s-soluzzjoni għall-istess esperjenza:

Fejnek issa, żmien ta' dari,
 ja żmien heġu taż-żgħożija,
 mita kolloxx kien go fija
 ghana u dija?
 Ah! Marija, ja Marija,
 kemm dmugh żdied issa ma' tiegħi!
 X'dalma din! x'leġla wahxija!
 Omm u xbejba ta' kull hlewwa,
 li bik biss qalbi tithenna,
 thallinix aktar nistenna,
 thallix iżjed illi nara
 dix-xmara
 ta' dmugh għaddejja:
 ejja, ejja;
 fuq is-sodda tal-mewt tiegħi
 ejja fis aghlaq għajnejja:
 Lilek, ja sbejha,
 l-ahħar sejha,
 l-ahħar kelma ta' xofftejja.

(Fis-Santwarju tal-Karmnu)

Ma tkunx shiha l-interpretazzjoni li tista' tinghata lil poeżiji bħal *Il-Kelma Maltija*, *Ilsien Pajjiżi*, *Dun Pawl Mhux Lili*, *Lill-Monsinjur Gauci*, *Għall-Mewt ta' Gużè Muscat Azzopardi* u *Qtigh il-Qalb*, jekk minbarra li jinfteħmu bħala dokument tal-magħmudija ta' poeta li għażel il-Malti minbarra t-Taljan, ma jinfteħmux ukoll bħala waqtiet ta' riflessjoni estetika, jiġifieri bħala xhieda tal-fidi tal-poeta fil-qawwa tal-kelma nnifisha. Din il-konkluzjoni tghodd bl-istess saħħa għal dik id-damma ta' poeżiji bl-istess tema — storikament il-kelma Maltija, estetikament il-kelma umana — ta' poeti oħrajn ta' l-istess żmien jew ta' żmien aktar reċenti, bħal Dun Karm u Ġorġ Pisani. Il-fiduċja tagħhom fil-lsien Malti hi stqarrija ta' fiduċja fil-kelma tagħhom bħala poeti, ferhanin li skoprew is-seher tal-Malti u awtomatikament tal-kelma poetika.

Fil-kuntest tad-djarju poetiku ta' Cuschieri, timidu u mbeżża' mill-hajja daqskemm mill-poeżija, din il-konkluzjoni fiha saħħa akbar. Il-malinkonija titfisser bil-kelma, l-insigurtà psikoloġika tingheleb bil-kelma, iż-żmien li jeqred kolloxx jintrebah bl-arrest tal-kelma fuq il-karta. M'hux għaġeb li mill-versi kollha ta' Cuschieri, huma l-versi Marjani u l-versi dwar il-kelma li jgħelbu d-diqa tipika tiegħu u jesprimu s-sens ta' kisba persunali. Huma sewwasew, kif inghad, il-poeżiji tas-soluzzjoni tal-problema msemmija qabel:

Din biss, habib ta' qalbi,
 għandi, din Alla tani,

dil-kelma li bi ġmielha
nitghaxxaq ser tarani.

(Il-Kelma Maltija)

M'hux faċli, madankollu, tifred il-qima lejn il-kelma Maltija mill-qima lejn il-kelma umana fil-hsieb ta' Cuschieri. Is-seher li jattribwixxi lill-kelma hu s-seher li skopra fil-lsien Malti stess; jekk l-lsien li jintiret mat-trobbija hu l-lsien naturali, moghti man-natura minn Alla, ebda lsien iehor, miksub kulturalment, ma jista' jidhol minflok u fl-ispirtu tal-bniedem. Imrawwem f'ambjent kulturali li kellu t-Taljan bħala l-lsien ewlieni tat-tagħlim u tal-kitba, illawrjat mill-Università Gregorjana ta' Ruma, awtur ta' hafna kitbiet filosofici u poeziji bit-Taljan, Cuschieri juri sa mill-1917 il-moderniżmu ta' hsiebu meta, minkejja din l-esperjenza kulturali kollha, jistqarr li l-aqwa lsien ta' l-espressjoni għalih hu l-Malti, anzi hu l-waħdieni biex johroġ minn gewwa fih il-mohbiet shah tar-ruh:

Fost l-ilsna kollha, ja lsien pajjiżi,
isbah u bhalek jien ma narax;
ruhi minghajrek bhal fomm imbikkem
li jrid jitkellem u ma jistax.

(Ilsien Pajjiżi)

It-tliet xejriet ewlenin tal-lehma tal-poeta — is-solitudni li tirrifletti ruhha fil-malinkonija u fit-timidezza (din ta' l-aħhar hi xehta psikoloġika li tista' tispjega għala l-produzzjoni poetika tiegħu hi relattivament żgħira, kemm bit-Taljan u kemm bil-Malti), il-qima profonda lejn il-Madonna li twasslu jegħleb is-solitudni, u l-fiduċja fil-kelma Maltija u fil-kelma umana (it-tnejn flimkien meqjusin bħala varjazzjonijiet ta' don wiehed, it-tahdit) — huma xejriet differenti li jiltaqgħu flimkien u jsawru persunalità kumplessa waħda. Din il-kumplessità, madankollu, hi aktar sugġerita kemm kemm milli mfissra fil-lirika tiegħu, u tidher għal kollox fil-kitba filosofika. Waqt li l-poeta u l-filosfu jsawru bejniethom persunaġġ wiehed, u waqt li t-tnejn huma, skond id-definizzjoni, distinti u magħzula sfiq minn xulxin, u waqt li fl-istorja partikulari ta' Cuschieri huma bħallikieku kuntrarji għal xulxin (għax il-poezija tibqa' mbiegħda mill-istharriġ filosofiku), madankollu studju sistematiku tal-poeta ma jkunx shih jekk ma jressaqx liż-żewġ naħiet, jew polaritajiet, lejn xulxin sakemm idewwibhom f'taħlita waħda. Minn hawn 'il quddiem, għal-hekk, jista' jibda d-diskors filosofiku biex jiftiehem fih innifsu u, bi hteġa, skond il-holoq li żgur jorbthuh ma' l-esperjenza poetika, imqar jekk, bħalma jidher, din ir-rabta hi sottili u vaga. Imma anki l-konkluzjoni li hemm duwaliżmu bejn iż-żewġ aspetti tal-persunalità hi minnha nnifisha konkluzjoni pozzittiva.